

AMALIA SARAFOLEAN (născ. Ureche- 1 dec. 1915) în Comloșu Mare
Interviu realizat de Smaranda Vultur, în 4 ian. 1998, la Timișoara

-interviu prelucrat pentru proiectul Lumi la intersecții de Maria Chiș-

Nu știu cam de unde să încep să vorbesc. De la căsătoria mea, bine? (*S.V.- V-ați căsătorit la Comloș?*) Da! (*Și sunteți și născută în Comloș?*) Da. (*În ce dată?*) 1915, 1 decembrie. (*La 1 decembrie?*) Da, la 1 decembrie, cea mai importantă zi, da. Și am stat în strada principală și am fost de părinți nici nu bogați, dar nici săraci, tata meu a fost negustor... da. Și așa o avut posibilitate să mă dea și la liceu. Am făcut liceul la Carmen Sylva, la Timișoara, și pe urmă în anii 1934, n-am mai continuat liceul și m-am angajat funcționară la Comloșu Mare, la Pretură... unde a fost înființată Pretura. Și acolo am fost angajată la început și pe urmă am fost avansată pe post de răspundere. Până m-am căsătorit... până în 1940. În 1940 m-am căsătorit, am venit cu soțu aici în Timișoara și am stat vreo 2 ani. (*Unde ați stat în Timișoara?*) Am stat în vreo trei locuri, da... că era așa o criză de locuințe și soțul meu a avut o fermă în Calea Aradului, de la o altă verișoară, arendată. Și acolo ne-am ocupat cu gospodăria. Așa ca începători... ne-a mers foarte bine.

Însă a venit războiul. Și a trebuit să ne refugiem la Comloș. Am avut-o și pe Dora mică (fiica cea mare, în casa căreia am realizat interviul, în Timișoara), era de câteva luni și a trebuit să plecăm din Timișoara. Nu mai spun dezastrul ăla ce s-o întâmplat atunci în timpul războiului, că Timișoara o fost un oraș lovit de soartă și nu am avut unde să ne ducem și cu asta am plecat. Și la Comloș am stat la părinți, cu soțu, împreună... am stat vreo patru ani și până am avut posibilitate să cumpărăm casa în care stau și astăzi. Acolo ne-am gospodărit bine de tot, că soțu o avut și pământ, o făcut și afaceri, ba cu câneapă, ba cu... or fost delegați din toate părțile... am câștigat. Și el o fost, de fapt, de părinți bogat. (*Din Comloș?*) Da, din Comloș.

(Și cum se numea?) Sarafoleanu. Sarafoleanu Gheorghe era tata lui, da. (*cel cunoscut sub numele de Moș Traisâg- cf. Istorie trăită, Istorie povestită*). Și pe urmă a început deja persecuția, ne-a persecutat și... (*Cam prin ce an a fost asta?*) Prin '47. După ce ne-am mutat în casa asta, atunci am progresat, am fost deja în plină floare a tinereții, ne-am cumpărat de toate și o fost o casă frumoasă și mare și ne-o mers foarte bine. Însă, pe urmă l-o arestat pe soțu meu, că s-au înființat colectivele, noi însă n-am intrat de prima dată și în '49 l-or arestat, l-or dus la Jimbolia, că s-o făcut raionarea. L-o închis și pe el și pe tată-su, ca fiind el administratorul averii. Și unde au făcut un proces de sabotaj, de nu știu ce... și or scăpat amândoi. Or venit acasă amândoi - și soțu' meu și socru meu, ca în '51 din nou să ne aresteze, să ne ducă în Bărăgan, da. Atunci, ce să vă spun... am pierdut tot ce-am făcut: economii și câte ne-am cumpărat noi și cum am avansat de bine în toate... și la pământ ne-o distrus. Și am avut și pe Silviu mic - o avut 3 ani când l-am dus în Bărăgan, în '51. Și am stat acolo 5 ani în Bărăgan. Și în 1956 am venit acasă și pe urmă, după toate astea ne-am mai refăcut cum ne-am refăcut, mai simplu, și l-or închis din nou politic pe soțu meu, în '59. Și iară din nou am pierdut tot.

(Și de ce l-au închis?) Pretext că a vorbit contra regimului și că o admirat anglo-americanii, că ar fi spus undeva, într-o societate, că americanii înaintază și uite ce fac și noi ni-s la pământ...și chestiuni de astea.

(A fost denunțat de cineva?) Da, au avut și martori, da. Atunci au arestat 7 persoane deodată, știi de asta? (*Da. Pe cine?*) Au luat din toate categoriile - și dintre bogați, și

dintre mai săraci și mijlocași așa, și intelectuali. Că n-or știut care cum să se apere, fiindcă toți au fost din toate părțile luați. Și au arestat pe toți aceștia șapte, la militari, la Tribunalul Militar.

(Și erau într-adevăr organizați într-un grup?) Nu, că nici nu s-au întâlnit măcar, că soțu meu nici n-a vorbit cu ăștia, că erau și mai tineri, și mai bătrâni. Cu unii am fost și rude-cu Ghiță Bălan Șerban, cu scriitorul. Nu a fost nici un grup, că or rămas toți mirați. *(Deci cine a fost?)* Ghiță Bălan a fost, a fost Laica Ion- el era la colectiv, da, n-a fost bogat, Maghearu și Medrea a fost - care iar a fost destul de sărac. Și Drăguiescu, scriitorul, și dânsul o fost. El o fost prieten cu noi, cu el am mai discutat, dar el s-a ocupat deja cu scrisul lui... publicase câteva cărți, da. Și nu era agricultor sau ca să spun că a avut cu noi...și mai în vârstă decât noi.

(Și cine a mai fost) Ghiță Bălan, Herjovi Aurel... toți au murit săracii, da. Numai Maghearu trăiește și Medrea- din tot grupul lor. *(Medrea trăiește în Comloș?)* Da, trăiește în Comloș - e grădinar, face gospodărie...e grădinar.

I-au dus la Securitate, pe urmă la Jilava, i-au dus la Gherla, în diferite închisori...și pe urmă au scăpat de la Botoșani - de acolo a venit soțul acasă - după 5 ani. Între timp eu am închiriat - deocamdată era asociația - la Asociație, casa, adică frontul casei. Și mi-am oprit un apartament mic, așa, unde am stat cu copiii și am căutat să trăiesc, nu?! Am umblat și eu - într-un an am fost la colectiv, apoi am ieșit din colectiv, m-am dus la bază, într-un an am fost la Jimbolia - la fabrica de cânepă ... și așa, în fiecare an am schimbat - tot unde am crezut că e mai bine, ca să pot să câștig mai mult, să pot să-mi țin copiii la școală. Numai în sezon, că-n iarnă nu m-am dus la lucru...numa în sezon. Pe urmă copiii s-au obișnuit - Dora a fost deja la liceu și Silviu o fost mai mic, venea acasă singur și s-a obișnuit cu lume. Cât am avut noi o mică gospodărie acolo, că pe urmă s-a făcut colectiv, acolo au fost birourile și seara veneau de la câmp toate tractoarele acolo în curte, o vâlmășeală! Da, s-o obișnuit copilu' și-l simpatizau toți, că or știut că cine îi și nu ziceau nimica. Așa că s-a obișnuit cu lume

Pe urmă a venit soțu acasă. *(Când a fost eliberat?)* În '64. *(Cu amnistia?)* Da, cu amnistia. *(Știți care a fost acuzația de la proces?)* Păi, ce acuzație, uneltire contra statului- așa a fost pentru toți, tot grupul lor...uneltire contra statului. Și i-o despărțit, pe fiecare în altă parte. Unde o avut norocu să ajungă mai bine. *(Și ați comunicat cu soțul în perioada asta?)* Nu, o singură scrisoare, o carte poștală în care mi-o cerut câteva lucruri- în '62- și atât numai. *(Știați unde este?)* Nu, n-am știut niciodată. Numa aici când l-a ridicat... l-a ridicat în septembrie și a fost o iarnă foarte grea, mare zăpadă - atunci am primit o scrisoare, de aici, de la securitate, ca să-i aduc câteva lucruri de iarnă. Și de fapt m-am dus - era securitate în vilele alea de-acolo, pe lângă Carmen Sylva, pe-acolo. Și i-am dus bocancii... ce i-a trebuit acolo. *(Și l-ați văzut?)* Nu l-am văzut. M-am adresat la căpitanu care era de serviciu și am spus că aș vrea să fie iscălit cu mâna lui că a primit lucrurile, fiindcă am auzit că nu se predau lucrurile. Și dânsu s-o cam supărat- "cum puteți să auziți așa ceva? Că noi predăm la deținuți!..." Și atunci am stat într-o cămăruță acolo și am primit semnat cu mâna lui că a primit lucrurile. *(Se dăduse deja sentința?)* Nu, încă nu. Procesul a fost în martie și judecat de Gaido, un judecător... așa l-o chemat pe el, Gaido. Toți ne-am dus. În sală au fost din Comloș - așa, din curiozitate, ca să audă pentru ce. Și socru meu când o venit și o auzit, o zis că asta ce o fost, o fost apă de ploaie..."păi ce, ășta o fost un proces?!" Acuzat pentru un lucru de nimic. Și mâine-zi s-o dat sentința. Am stat o noapte aicea, cu copii cu tot, și mâine-zi ne-am dus din nou la tribunal, și noi am crezut că vin ei, că așa ne-o spus. Ne-o mințit! Da de unde ... ne-am dus numai noi - soțiile ăloră care or fost arestați, da așa repede, repede. Până ne-am dezmeticit... Și soțu meu o fost condamnat la 10 ani muncă silnică, da și cu averea sechestrată toată - inclusiv casa - dar am avut norocu că a fost cumpărată cu soțu, și

jumătate o fost pe mine, trecută. Și a trebuit să duc o luptă grea cu colectivul, că o vrut să cumpere și partea mea, dar eu nu am vrut să cedez.

Că "de ce nu ne vinzi nouă casa?!"... era de părere contabilu cu președintele, că să-mi fac bani, să-mi cresc copiii. Cu câteva mii de lei... și nu am vrut să cedez. De fapt aveam casă și la părinți - casă frumoasă, în plin centru- dar eu nu am vrut să cedez, că părinții sunt părinți și eu am fost cu copiii ... și gata. Pe urmă, când or vrut să mă dea din casă afară, o venit și soțu...și atunci altfel or judecat.

(În perioada cât a fost închis ați știut ceva de el?) N-am știut nimica. Am dat și divorț, că trebuia să intre și Silviu la facultate, și atunci Dora la medicină, nu?! Oricât, se cerea originea și situația. Și atunci m-am angajat la fabrica de cărămidă de la Jimbolia și de-acolo mi-au dat adeverință că sunt muncitoare, de. De fapt am fost sezonieră, toată vara ... am muncit acolo. Și pe asta am dus-o în tot locul și am divorțat și nu mi-am schimbat numele, nu nimic, numai atât că mi-o anulat căsătoria.

Păi, lu soțu nu prea i-o fost totuna, o cam suferit acolo, că l-o anunțat - nu știu la ce închisoare o fost atunci, cred că la Botoșani. Dar o trebuit să fac lucrul ăsta- că o fost prea greu pentru copii și nici n-ar fi intrat la facultate dacă nu făceam lucrul ăsta. Și pe urmă o venit el. Acolo i-or spus. Ne-a povestit că tot a fost trist și supărat și l-a întrebat un maior că ce-i cu el? Și el o spus că "uite, am doi copii și nu știu nimic de ei" . "Na, lasă, că în scurt timp ai să știi, că am să-ți comunic." Și de fapt o făcut adresă, unde o fi făcut, cred că la Sfatu Popular, și l-o chemat după câteva săptămâni și i-o spus- "na, vino să-ți spun.... Tata trăiește, soră-ta trăiește, socrii trăiesc, soția-ți trăiește, copiii sunt la școală. Zice- "nu mi-o spus ce școală, că dacă-mi spunea că Dora mea-i la medicină, le-aș fi spus - na, acuma stau aicea liniștit și țineți-mă aici cât doriți... dar nu mi-or spus ". În 60. Și atâta a fost toată comunicarea în timpul ăsta, da. Apăi, când a venit acasă, o venit cu trenu de la Botoșani, mai cu niște nenorociți, niște țărani, pe care nu știu pe unde i-o lăsat, unu nici nu putea să meargă, l-a ajutat. Și în Arad avem niște rude și atunci dânsul o mai avut în memorie numărul de telefon al lor. Și o ajuns la Arad pe la opt seara și avea legătură numai la unsprezece noaptea, spre Comloș. Dar nu o avut nici bani să-și cumpere fise. Și atunci o doamnă tot o văzut îmbrăcăminte la el, că atunci or început a se elibera deținuții.

Și-o doamnă tot s-o uitat la mine - o spus el - și o văzut că mă uit după niște bani ... și un alt domn o venit și o întrebat dacă s-or eliberat toți deținuții, că o avut și el un frate închis...și tot or discutat și atunci i-au oferit o fisă și i-o luat la telefon pe familia Pascu. Și când or auzit ăștia, or venit imediat în gară - Pia cu taică-su, că soțu meu cu el îs verișori primari, cu Pascu Silviu. Și-or vorbit la telefon cu el. Și chiar, zice - când mi-o spus că Dora-i la Medicină și Silviu-i la Liceul sportiv, m-am ținut de păreți, am crezut că leșin, așa emoții am avut, zice. Așa că or venit la gară, i-or mai spus ce-i acasă și el a venit apoi cu trenu de două, pe la două noaptea ajunge trenu ăsta...da.

Eu aveam în casă colectivul, care a stat până-n '70. S-o unificat cu celălalt - că erau două colective mari - și m-am scăpat de ei și de-atunci o-nceput viața normală. Soțu s-o angajat la Lovrin, la cereale, unde a fost inginer Luchin- care era director. Întâmplarea a făcut că - peste vară - Dora s-o dus să-l angajeze pe Silviu - că eram săraci și n-aveam nici un câștig - la Luchin, să ducă saci la vagoane, la încărcătură.

Soțu meu era îngrijorat, că și Silviu urma să meargă la facultate și n-am avut bani. Și zice: "na, să te duci să angajezi pe Silviu". El era de 16 ani. S-o dus acolo la Lovrin - și Dora care deja o fost anul II la Medicină, vorbind cu Luchin - care era un om de suflet, un om bun, cu inimă, și mare român - nu l-a angajat pe Silviu, ci pe Dora, ca sezonieră de vară...că a plecat o funcționară, nu știu ce examen să pregătească și o rămas locul vacant. Săraca ... s-o dus, ce să facă? S-o dus zilnic, o făcut navetă la Lovrin. Luchin o-ntrebat: "unde-i tata?!" Dora o spus: "tata s-o eliberat, da e acasă ". S-o băgat la fermă, la stupi, că am avut stupi și știa, se pricepea și ăia n-or avut pe cine. Și-apoi se ducea cu bicicleta zilnic, săracu, la stupărie ... acolo, afară,

de-și făcea acolo lucrările. Zice Luchin: "să vină tata la mine". Și l-a chemat și l-a angajat imediat, mai întâi acolo, nu știu ce - într-un serviciu mai mic, pe urmă o avansat...și de-acolo o ieșit la pensie - de la Lovrin, la Agrosem. Mă gândesc să aibă și Luchin noroc, cum am avut noi cu dânsu.

Așa de bine o fost la Agrosem și-așa încredere o avut în el, c-o condus el tot Agrosemul. Lui Luchin i-o plăcut, că el o fost mai în etate, n-o fost obraznic...că tineretu ăsta era mai altfel, mai trăgea chiulu, mai nu știu ce, și avea încredere oarbă în el. I-o dat și pomi, de-o vândut primăvara... sute de mii de pomi - de i-o dus cu camionul în toate părțile - aici la Timișoara la piață și în toate părțile... și el o vândut pomii, pomi fructiferi. Pe-ormă o-ncărcat acolo porumb și grâu - și o trimis în toate părțile. Și de-acolo o ieșit la pensie în anul '75 sau '76... am rămas acasă. O plecat colectivul în '70, ne-am scăpat de dânsii, și-atuncea ne-am aranjat casa, am pus pomi fructiferi în curte... am făcut ca o livadă de piersici - tot ca să avem să vindem. Și-am făcut piață la Jimbolia... am dus la piață. Am avut fructe minunate, frumoase și multe.

(Vă duceați dvs.?) Mă duceam eu. Da el numa împacheta și mă ducea la autobuz, și-atuncea mă duceam eu. Și-așa am făcut până am terminat cu copiii. Asta o fost viața mea(*Și părinții dvs.?*) **Părinții mei m-or ajutat și ei foarte mult. Au murit și-am vândut casa, am împărțit banii la copii, de și-or cumpărat apartamente.**

(Ați spus că tata era negustor. Cu ce se ocupa?) Cu de toate...da, a fost negustor și o dus și-n Viena... asta când am fost mică. *(Cam în ce perioadă era asta?)* În 1914-1915. El o fost și la 1 Decembrie, la Alba-Iulia o fost tata... o fost mare român. *(Și făcea comerț la Viena?)* Făcea comerț, da. *(Cu ce?)* Cu porci grași, cu boi ...cu tot felul, cu cartofi- i-o dus la Berlin, în Germania. Știa limbi- vorbea ungurește, nemțește. *(De unde știa?)* Așa, umblând, cum făcea comerț.

Am avut casa, în centru, strada principală, acolo, în partea românilor. Nemții or fost în partea de nord. Partea românilor o fost bisericile, două, din parc. Acolo în parc, imediat în stradă, a treia casă. Prima casă o fost bunică-mea, altă casă o fost un unchi, fratele lu mama, și atunci a fost a lu Bugariu - aia o fost verișorii mei primari - copiii lu fratele lu mama. Și-atunci am fost noi, casa noastră, și cealaltă casă o fost - o singură casă împărțită-n două, cu două porți mari, o fost fratele lu tata. *(Cum se numea?)* Ureche Dimitrie. *(Și mama?)* Ureche Elena. A fost fratele lu tata, care o fost măcelar, Ion Ureche. Și-a avut un băiat - văru meu - o fost la Paris, o făcut facultatea...și acolo o și murit.

(Ce facultate a făcut?) A făcut Literele.

(Era un obicei să pleci la studii în străinătate, în perioada aceea?) Da, a fost obicei. El o fost la Paris. Drăguiescu, de care v-am spus, o fost în Italia, la Camerino. *(Și ce studii a făcut?)* Acolo o studiat Academia Comercială.

A fost un grup de studenți și fete de școală, de liceu - cam peste 100 din sat. Am avut cercul nostru, noi am fost diferiți de țărani... absolut. Veneau ei de la lucru, seara și ziceau: "iote, dom'le cum stau în parc!" Foarte mulți intelectuali o fost de la Comloș.

(Erați un grup de tineri care erați la școală?) Da, un grup care eram la școală. Și făceam petreceri, separat de țărani - că ei aveau acuma de sărbători, baluri. Era bal de Crăciun - îl făcea biserica ortodoxă, la care era președinte părintele Medrea... era un preot Medrea.

De Bobotează, acuma făcea... de la Lunga, acolo era un alt preot.

Se ocupau preoții cu tineretu'. Noi îl aveam pe Cioroianu, protopopu, el era președintele nostru și el ne-o dus. Făceam și turnee vara. Am fost la Șeitin, Secușij, Igriș, cu piese de teatru, cu "Heidelbergu de altădată". *(Așa se numea piesa?)* Da, piesa.

(Balurile în ce constau?) Se făceau numai baluri - dansau cu program ... Aveam și țigani noștri. Erau țigani altfel, nu ca acuma. Erau supuși, foarte cumsecade. Dacă spuneam noi să

continue până dimineața - până dimineața stăteau, și se mulțumeau cu ce se-ncasa de la noi. Nu se consuma alcool și nu știu ce. Numa plăteam pentru muzică...ș-atâta tot.

Acolo la colț este o casă mare, a lu Stanciu- care-o murit și n-o avut copii. O fost bogat și ne-o dat casa aia, că toți care-o vrut să facă ceva, în casa aia veneau. Numa uși e casa. Într-o parte o fost frizerie, într-o parte o fost birtu, cârciumă, cum se spunea la colț acolo. Aveau o sală goală care (râde)... era liberă pentru noi. Acolo făceam baluri.

Ne duceam fetele cu mamele... și veneau mamele mai târziu după noi. Se opreau și dânsel-pe scaun, frumos acolo, roată. *(Ce cântece erau?)* Tot felul... tangouri, valsuri și țărănești mai puține.

(Țiganii știau și din astea?) Tot, absolut de toate. Erau țiganii mari muzicieni. Pe urmă or venit aicea la Conservator. Unu și-acuma cântă. Colombar îl cheamă.

(Țiganii de când erau în sat?) De mult timp... în sat. Am crescut sub ochii lor. Da stăteau la marginea satului. *(Stăteau într-o anume parte?)* Anume parte, da acuma s-or extins, or cumpărat case în sat- că nemții dac-o plecat...

(Și cum era satul? O parte română și-o parte...?) Da, o parte o fost nemții și trei părți români. Comloșu e mai mult românesc. Țiganii în partea ailaltă stau.

(Și Lunga?) Era separat - o singură stradă-i, continuare pân la frontieră. E partea satului dinspre frontieră. *(Și-acolo erau români mai mulți?)* Numa români, și-o fost și nemți- mai puțini, da o plecat toți.

(Și nu mai sunt nemți acuma?) Nu, deloc. Mai sunt totuși nemți în Comloș - vreo două sau trei familii. Clubu lor - care-o fost o casă frumoasă, impunătoare ... a nemților. Nemții or fost ordonați. Ne duceam și noi la balurile lor, da nu le prea convenea lor, da nu ziceau nimica.

La chirwai- care ținea 3 zile, toamna și la Fărșancu - 3 zile primăvara...ei așa au împărțit sezonul. Ne duceam și noi- toate 3 zile - cu băieții, cu fete - și dansam și noi acolo.

(Ei veneau la dvs.?) Nu prea veneau, da noi ne duceam la ei. Numai zidurile au mai rămas. Tot o furat de-acolo. Acolo era și cinematograf. *(Vă amintiți ceva filme?)* Ce-o fost atunci, de sezon, ce s-o rulat ... de toate felurile.

Asta o durat în timpul războiului și până când o fost plecarea nemților. Și când au plecat ei ... s-o terminat. *(Plecarea însemnând ce?)* În Germania. *(Când au început să plece?)*

Acuma în ... nu știu cam în ce an, da o suferit și ei mult. Or fost în Rusia. *(Deportați în Rusia?)* Da, chiar am fost acolo, când s-o încărcat și s-o plecat. Era iarnă, zăpadă. Că am avut colege de școală, că am făcut școala primară la călugărițe. *(Unde?)* Acolo la Comloș. *(Deci era o școală de călugărițe?)* Da, acolo unde-i acuma școala primară, casa cu etaj, acolo a fost de călugărițe.

(Și ce fel de călugărițe?) Călugărițe catolice. *(Școala era în germană?)* Da, or avut și internat de fete - că veneau din toate regiunile, din toate părțile - de la Tomnatec, de la roată acolo- avem numai comune nemțești. Grabațu, Gotobu, Tomnatecu- sunt numai nemți. Și veneau fete de acolo, de la Comloșu Mic.

(Dvs. în ce limbă ați învățat?) Germană. Elementara am făcut-o în germană. *(Știați puțin de-acasă?)* Da, mai știam puțin. *(Cum de v-au dat părinții acolo?)* Păi, mai era verișoara mea primară, care a fost în aceeași clasă cu mine ... ea a fost cu un an mai mare ca mine...noi- după am fost și mai vreo 4 am fost din Comloș. Mama o văzut că nemțoaicele au altă educație- or știut să picteze, or cântat la pian, or avut posibilitate să-și facă educație acolo. Patru clase am făcut acolo. *(Era și școală românească în sat?)* La noi, da, o fost școală românească. Ultimul an, al cincilea, m-o dat la români- ca să-nvăț românește. Și după asta m-am dus la liceu.

(Au mers mulți la liceu- din Comloș?) Da, au fost. Mai mult băieții- au fost la Școala Comercială. Unde-i acuma primăria- acolo o fost Școala Comercială, Liceul Comercial. Și-atunci mulți băieți s-au dus la Notar, care-or făcut numai 1 an ... care or fost mai săraci în

familie ... da totuși s-or dus mulți. Or fost contabili, notari. Alții s-au dus la facultate. O fost și la Cluj la facultate...

(Ați spus că mergeați cu piese de teatru. Cine vă învăța piesele acestea?) Președintele tineretului. L-am avut pe avocatul Andrei Bălan care o făcut facultatea la Cluj. *(Erați organizați într-un club?)* Da, am fost organizați. Cu noi mergea protopopu Cioroianu. Dânsu o fost președinte de onoare. El, ca protopop, avea comunele astea care aparțineau de dânsul - la Comloș, iar din restul comunelor, preoții veneau aici la dânsul. Dânsu le telefona la preoți, că, vedeți că venim să facem teatru, la cutare și cutare zi. De fapt, Sânta Maria, vara, era a noastră, a studenților. Erau renumite dansurile noastre.

(Ce dansuri?) Moderne, ce era atunci. *(Aveați și cor?)* Am avut și cor, da în cor eram amestecați cu țărani. Era cor mare. Am fost și la concurs, la București, într-o vară, în iunie, da n-am luat premii. *(Și cine conducea corul?)* Un învățător, tot tânăr. *(Cum îl chema?)* Mioc. Ultima dată o fost inspector aicea la școală. Soția lui, Diana Mioc, era educatoare.

(Scriitorii din sat- cine erau?) Andrei Bălan, care-o făcut "Suflet bun", văru meu, Ion Ureche, care-o murit la Paris, Dorel Drăguiescu, care și el o murit săracu, că bătrân a fost. Restu ... *(Ghiță Bălan?)* Ghiță Bălan o fost țăran. Alți scriitori nu sunt, n-am avut.

(Și în Bărăgan?) Ce să spun... dar și acolo noi ne-am descurcat. Soțul meu s-o angajat imediat. L-o pus magazioner nu știu la ce fermă. Apăi venea seara acasă și... Eu am avut copii și eu n-am mers niciunde la lucru. M-am ocupat numai de educația lor. Numai dânsul o mers la lucru. Și dânsul o fost sau magazioner, sau la birouri... Am mai primit pachete de la părinți, de acasă, cum or mai trăit părinții. *(A fost ridicat și socrul dumneavoastră?)* Da, socrul meu o fost cu noi. Soacra nu mai trăia. Ea o murit săraca atunci, în 44 (?), când o fost războiu. S-a tras la ea în colț cu o mitralieră. Și așa frică o tras, că o văzut intestinele prin pom, cum o tras rușii în nemți. O fost lupte de stradă la noi. Și ea o suferit cu inima și în 45 o si murit.

Când a fost soțul închis politic a fost cel mai greu. Și cu copiii la școală, Silviu deja o fost la liceu... *(V-au lăsat în pace sau mai veneau? Ați avut necazuri cu Securitatea?)* Am avut destul! Dar, înainte de asta, câte percheziții am avut! N-am stat liniștiți deloc. Pe urmă, când a venit colectivul, ei m-au presat cu casa. Și... o fost greu. Câștig n-am avut... m-am angajat eu... dar a fost greu pentru mine.

(În ce perioadă ați făcut liceul?) În 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33. Am fost aici, la Timișoara. *(Și cum era Timișoara atunci?)* Știi ce frumoasă o fost Piața Unirii atunci? Acolo o fost Prefectura, unde vor să facă muzeu acum, unde e schela asta... Așa am fost ca și acasă. Că eram la Pretură și mergeam după salariile notarilor. L-ai cunoscut pe Coriolan Băran? El era prefect. Și era cunoscut bine cu noi. El a fost avocatul reginei Elisabeta, la Banloc. Pe urmă a fost prefect, dar el era avocat de meserie. *(Și în perioada cât ați fost elevă la Carmen Sylva...)* În perioada cât am fost elevă la Carmen Sylva, o fost Fodor director. Și fetele dânsului au fost două: una profesoară de gimnastică și una secretară la dânsul. Am făcut școală românească, dar am învățat și limbi străine: franceza și germana.

Unguri nu au fost la Comloș.

Cât am fost la Carmen Sylva am locuit la internat. Acolo unde este internatul și acuma. Acuma e Pedagogicul. E un coridor care continuă de la școală până la internat. *(Și colegile de la școală erau și românce și nemțoaice?)* Nu, numai românce. Nemții aveau separat. Nemții erau la Banatia, unde e Medicina acuma. *(Și prietene mai apropiate?)* Am avut colegile de liceu. Erau din toate părțile, chiar și din Banatul Iugoslav, am avut. De la Uzdin. *(Și ele știau românește?)* Da cum să nu? Una din ele o terminat liceul și o ajuns și directoare. Și o avut două surori mai mici. Una o fost colegă cu mine și una o fost cu verișoara mea colegă. Doamna Raia e mai mică, nu am fost colegă cu ea. Mama ei a fost la Lunga învățătoare, nu a fost la Comloș. *(Era obiceiul să țineți jurnale la școală?)* Nu, nu era obiceiul. Pe doamna

Raia am cunoscut-o când a venit la Comloș și și-a cumpărat casă chiar lângă socrii mei, într-un colț. Și a avut un tată tare cumsecade și era bun cunoscut cu soțul meu. Dar pe mama ei nu am cunoscut-o. Că o fost la Lunga învățătoare și o murit devreme, destul de tânără.

(Și tata dumneavoastră a fost la Alba Iulia în 1918?) Da. A fost delegat. Eram mică, am avut 3 ani, nu îmi amintesc.

(Și erau mai mulți negustori în sat care făceau comerț?) Au fost, dar nu mulți. Au fost, dar mai restrâns. Dar au fost care au făcut comerț și în străinătate, la Viena, cu porci. Au fost și care au dat faliment, unii. Așa e în comerț.

(Cine își punea salbele astea de aur la gât?) Păi era un semn de bogăție. Erau galbeni care se foloseau. Aur curat. Purtau fetele. Au fost care au avut mulți. 40! Alta avea 15. Alta 18! Era atuncea, între cele două războaie, o spus că o fost epoca de aur. *(Se dădeau zestre la căsătorie?)* Nu, dar era, cum să spun, belșug. Ghiță Apostol o avut vreo 25. Soția lui, Nuța, ea o fost țărancă. Florica Apostol era sora lui.

(Deci era viață frumoasă?) Foarte frumoasă! Foarte frumoasă! Plină de bogăție. *(Și ce făceau oamenii cu banii?)* Cumpărau pământ. Dar nu foarte mult. Că la noi o fost un singur moșier. El o fost deportat odată cu noi, dar o scăpat. Că o avut un notar bun și o spus ca nu sunt moșieri. Dar el o avut 50 de hectare, adică 100 de lanțe de pământ. El a rămas mai mult în Bărăgan, că i-o mutat la Rubla. Și au rămas până în '64. În '64 s-au întors. Nu au putut veni în casa lor, că era ocupată de o fermă. Dar, pe urmă le-o plătit. 80 de milioane. Că o dat două case. A lor și a bunicilor. Și fiica lor și-a cumpărat o casă unde locuiește singură, că i-a murit soțul. Băiatul e în America. Numai un frate are, la Cluj.

(Și de la dumneavoastră din sat, cam câți au fost deportați în Bărăgan?) Au fost cam o sută și ceva de familii. La Zagna, Vădeni, Urleasca și Schei. Dar majoritatea din comloșeni am fost la Măzăreni. Apostol a fost la Schei, nu a fost cu noi. *(El era pentru pământ? Că el avea și multe cărți. Spunea că nu a putut să ia cărțile cu el.)* Da? El a vut o mătușă care o fost căsătorită cu un notar. O fost notar la Comloșu Mic. Și el o făcut facultatea la Fără Frecvență. Și el a avut o bibliotecă frumoasă. Și nu a avut copii. Și o câștigat bine. Cred ca de acolo are el cărțile, de la mătușa lui. Sida Nartea o chema. Ea era din Comloș. Căsătorită cu notarul Mengher (?). El era de la Banloc.

(Erau căsătorii mixte multe, între nemți și români?) Nu. Și, care o fost mai înstăriți nu s-au dus mai departe, numai în Comloș, numai ei de ei.

(Erau cluburi?) Clubul nostru, noi, tineretul. Și Clubul nemțesc, ei o avut separat. *(Cluburi de vânători au fost?)* Nu. Au fost vânători mulți la Comloș, dar nu avut club.

(De religie, sunteți ortodoxă?) Da, ortodoxă. Și soțul este greco-catolic. Greco-catolici au fost mai puțini. Că au și biserica mai mică, cea din parc. Și cea mare e ortodoxă. *(Cum se făcea educația religioasă?)* Cu preoții, la școală. Se făcea religie serioasă. De exemplu, la înmormântări la oameni mai săraci, cântau copii. Cântece religioase. Se ocupau învățătorii. Deci învățătorii și preoții se ocupau. În biserică sunt și acum cântăreți în biserică, sunt de vârsta mea, dar tot de învățători învățați. Biserica o fost bogată. Și le dădea și pământ celor care cântau în biserică. Și la învățători. Ca recompensă pentru cântări.

A murit și Apostol, mai e Maghearu și unu Medrea. *(Și restul?)* Mai sunt ei, dar căsătoriți cu fete din altă parte - din Comloș mai puțin - care-o fost pe la C.A.P.-uri, or lucrat și-aici or rămas. Or venit în straiile lor de bihoreni. Acuma toate-s elegante, toate-s în pantaloni. *(Când erați elevă se mai purta costum popular?)* Nu, la noi nu s-a purtat niciodată. *(Nici la sărbători?)* La sărbători, la naționale...da. Copiii la școală, fate...da și eu am fotografii cu național. Numai la ocazii, la serbări, la astea...da, or avut fetele. La noi nu s-o purtat.

(*Și de unde-au mai venit la Comloș?*) Acuma au venit ... din Bihor. Îs mulți de-acolo, de pe la Vama. Și mulți pocăiți, de-ăștia...bapțiști. (*Există și biserică acolo?*) Au și biserică acolo. Au și cumpărat o casă și au făcut o biserică. (*Ei sunt veniți în sat?*) Da, toți sunt veniți. (*Erau bapțiști dinainte, sau de când sunt în sat s-au făcut?*) Și făcuți și în sat, și or venit. Solidari, se ajută...

(*Și țigani?*) Țigani, puțini or mai rămas în satul țigănesc. Toți s-or mutat din sat. Or cumpărat case de unde o fost ocazie. (*Ei au biserică?*) Nu. (*Da înainte mergeau la biserică?*) Nu. Copiii merg acuma, când aud că-i parastas, e plin de copii acolo. (*Da nu și-au făcut o biserică?*) Nu, nu. (*Că în unele sate am auzit că și-au făcut o biserică de tip baptist*) Da?! (*Mergeau pe la ortodocși, înainte?*) Da, vin așa câțiva... (*Și se-ngroapă în același cimitir?*) Se-ngroapă. Au partea lor țigani. (*E un singur cimitir în Comloș?*) Două! Trei, cu a nemților.

(*Deci unul nemțesc, separat?*) Și două românești - unu în partea de răsărit și unu în partea de apus. E satu mare...

(*Am înțeles că, comloșenii știu că sunt, de origine, veniți din Oltenia. Știți ceva de asta?!*) Nu, nu știu. (*Deci se consideră bănățeni?*) Da, ne considerăm bănățeni. De fapt, de-acolo am și fi venit noi. Dar tata - familia lui, Ureche, - zice că din Moldova sunt veniți. Polverijan, Drăguiescu -ăștia-s din Oltenia veniți, așa, după nume. (*Și familia Bălan?*) Cam tot de pe-acolo, tot din Oltenia.

(*Este un avocat la Reșița. Are vreo legătură cu ei? A fost avocat în Oravița și-a fost și el arestat. Are o fată - Florica Bălan...*) Nu, nu e de la noi- sunt din partea cealaltă.

(*Țăranii au avut hore?*) Hore...țăranii or avut. Or avut Casino - un fel de club - așa se spune. Acolo se duceau regulat țăranii. (*Și unde-i asta?*) Lângă biserică. Acuma-i o bancă acolo.

(*Și-acolo făceau hore?*) Nu, vis-à-vis, în localul bisericii. Biserica a avut o sală mare- acolo lângă biserică...și-acolo se făcea. Plăteau 5 lei, 3 lei.

(*Și nemții făceau săptămânal bal?*) Nu, ei făceau separat. Nu veneau aicea, că-i satu mare. Nu veneau, stăteau în partea lor. Aveau balurile lor

(*Când era Chirvaiu ăsta, la ei?*) Toamna, în noiembrie, până la 14 noiembrie, a fost ultima zi, până nu se lasă Postul de Crăciun. Era Chirvaiu- 3 zile țineau nemții Chirvaiu duminică, luni și marți. (*Și ce făceau?*) Păi- numai jucau și mâncau. N-ați fost niciodată la un Chirvai?! (*Nu, n-am fost. La Tomnatec mi-a spus că adună de pe mai multe sate. E ceva cu un buchet...?!*) Un buchet de rozmarin. (*Care era semnificația?*) Semnificația... că or terminat muncile agricole. Buchetu ăla se făcea tot cu panglici - frumos aranjate - într-o gutuie puneau... o gutuie mare, cu panglici roz, albastre... toate culorile, și ei aveau pălăriile alea - toate-n panglici. Poate ai văzut în fotografii. N-or avut alt costum. Se duceau la biserică după-masa și își alegea fiecare... că erau perechi, cu fete. Cu o zi înainte- sâmbăta - se duceau și făceau invitații - pe la autorități - la primar, la notar, la directoru de moară, la intelectuali.

Se duceau și puneau un pom- care era înalt de vreo 4 metri, o rudă așa...și o puneau în fața casei. În vârf era tot un rozmarin, cu panglici...și asta era o onoare pentru ăla care primea rude- că-i invitat la Chirvai. Așa-i puneu lu primaru, așa-i puneu lu notaru, lu directoru de moară. (*Cine mai erau personalități?*) Pretorul. Patru-cinci erau... nu alții.

Atunci după aia, mâne-zî, duminica, se duceau la biserică nemții, înainte de masă. Atuncia după-masă era spectacolu ăsta, în fața bisericii lor, a nemților. Se vindea la licitație acolo, în vârf era o pălărie- pe care o vindeau la licitație. Ajungea bani grei pălăria aia... că tot licitau, ca să-și scoată cheltuiala. Asta era farmecu Chirvaiului. Nu știu dacă se mai face și-acuma, că n-am fost, nu mai știu, da atunci ne duceam și noi - gură căscată pe-acolo...stăteam și ne uitam.

Se vindea pălăria aia și pe urmă pomu', rozmarinul ăla, un alt rozmarin făcut, cu care se tot jucau acolo, și făceau prețu la pălărie. La urmă se vindea pomu.

Dintre băieți sau cine-o nimerit o cumpărat pomu și-l ducea la fata la care-i făcea curte el. Și-atuncea fata aia era obligată să fugă repede acasă, să spună c-o primit pomu. Și-atuncea s-o tăiat porc și se făcea papricaș și mâncare... Că mâncau... tot tineretu și muzicanții la fata aia.

(În aceeași zi?) În aceeași zi... cam știa dinainte. *(Echivala cu o cerere în căsătorie?)* Cam așa. Unchiu-meu, fratele lu tata, era măcelar ... și fugeau repede la măcelărie, la unchiu- meu și spuneau, vezi că capătă Lizi sau cum o chema, pomul și trebe să facă... Unchiu-meu spunea: "am carne de porc...". Era măcelărie mare și plină de carne, de toate.

(Deci nu tăia familia porcu?) Dacă era pregătit... îl tăiau ei. Da, era de multe ori pregătit. Știau că fata lor o să primească, că tineretu vorbea printre ei. Se vindea scump, nu putea să cumpere oricine așa ceva. O fost și-ntre nemți bogați. Or fost gospodari și bogați. Așa au fost...

(Și ce pregăteau din porcu ăsta?) Din porc făceau papricaș! Asta a fost mâncarea care se făcea repede și era consistentă, bună. *(Chema pe toți?)* Da, și toate 3 zile aveau mâncare. Toată seara erau acolo, la fata asta. *(Cântau?)* Și cântau, că ei n-or avut muzică-n sat, c-or fost mai puțini, dar duceau de la Tomnatic sau de la Grabaț sau de la Gottlob- unde erau muzicanți, fanfară de-a lor, și-atuncea cântau.

(Românii n-aveau fanfară în sat?) Da, și noi am avut fanfară, mare fanfară, da tot o furat. Chiar am întreat pe unu dintre ei- unde dracu vi-s instrumentele? "Pă ce, am mai găsit ceva?! Tot o dus la colectiv". *(Cine era la fanfară?)* Or plătit pe Nistor Miclea care-o fost de la o comună din Caraș ... Blaștina, cam așa ceva. Era în costum național... Se purta acolo, și-acuma se poartă port național. El dirija pe-ai noștri, fanfara de la Comloș. Părintele Medrea- preotul, o fost președintele fanfarei, el o înființat fanfara.

(Cam prin ce an s-a înființat?) În '34-'35. *(Și până când a durat?)* Până în '40, când o fost războiu. *(Dădeau spectacole sau cântau la baruri?)* Făceau și spectacole, da, or avut și spectacole. *(Ce muzică cântau?)* Muzică de fanfară. Da frumos bal făceau, erau renumiți fanfariștii noștri. Mulți, or fost mulți. Acum nu mai e nimic, numai cu pozele am rămas.

(E altceva în loc? Acuma cum se distrează oamenii?) Nu se mai distrează. Nici nu mai pot să știu cum se distrează, că n-am nici pe cine să-ntreb, că nu mai sunt comloșenii. Așa sunt toți veniți. Am auzit c-or făcut acuma de Revelion. Unde l-or făcut... eu nu știu unde și cine, cum. Sunt complet străini. Dacă stau în stradă, că stau pe strada Gării, și vine lumea de la gară și mă salută unii care mă cunosc sau poate că așa, din obligație. Da nu cunosc pe nimeni, mă credeți?! Nici unul! Nu trece-un comloșan. Mai venea Ghiță Apostol ăsta. Trecea cu bicicleta, se oprea. Sau Magearu se oprește, mai vorbesc cu el, mai întreb. E complet străin. Dacă mă duc la biserică, da nici nu mă duc, că nu prea mă duc... În primul rând că, nici acolo în biserică... Scaunele sunt cumpărate, că așa se vinde... fiecare scaun. Chiar i-am spus la Dora că o nepoată de-a mea o cumpărat scaun cu 500.000 de lei; Lili a lu Șerban o cumpărat un scaun tot la fel... 500.000. Nu acuma, anu trecut, când o mai fost banu...

Toate au scaunele lor și... nici nu mai știu cum e. Preotu nu-i de la noi. Vorbește cu accent, nici slujba nu-mi place cum o face. *(De unde e?)* Nu știu de unde, că spunea că ta-su o fost miner. *(Cu ce accent vorbește?)* Accent străin, accent de-al lor. Acolo la greco-catolici e unu din Bihor, un preot, pe când înainte or fost toți comloșeni... preoții.

(Preotul greco-catolic cine era înainte?) Medoia... foarte cult om. *(De unde era?)* El o fost sîngur venit. La noi, Cioroianu o fost protopop - o fost comloșan. Părintele Sebeșan - preot... o fost comloșan. Părintele Medrea, comloșan.

(Era o tradiție în familie sau nu era obligatoriu?) Nu, dar o fost comloșeni.

(Ei unde făceau seminarul?) Cioroianu o avut și doctorat- o fost la Cernăuți...o fost pregătit. Părintele Medrea e bunicu lu Negruțiu de la Spitalu epidemic. Mama lui Negruțiu Lucian e fata lu popa Medrea. *(L-am cunoscut pe celălalt, pe Negruțiu, preotu de la Timiș...)* Țăla e unchiu-său, ăla e fratele lu tata lui. De la mănăstire... popa Ion îl chema. *(Și el a făcut ceva*

închisoare?!) Da, a fost și el... politic, a fost închis. Îl cunosc, cum nu, a fost la Curtea de Argeș...

(Ce v-a ajutat să rezistați când ați trecut prin momente grele?) Nu știu...poate că suntem din familie, că tata o murit la 86, mama la 85. Or trăit așa... frumoși ani. Și eu am 82.*(Mulți înainte...nu-mi vine să cred...)* Da, nu arăt așa!!! *(Absolut deloc).*

(Există ceva, un muzeu cu fotografii din sat?) Nu, nu, voiau să facă, dar nu. *(Primarul de unde este?)* Din Comloș. El are școala de tehnică veterinară. O fost milițian. Și o ieșit la pensie și o venit primar.

Ana Suci o fost verișoară cu mama mea. Primul ei soț, de care o divorțat, Ciolac Ion, o fost din Lunga. Cel cu care o plecat ea în America. Și atunci... o divorțat de el. Că ea o fost foarte frumoasă și se ocupa... avea... se ocupa cu prostituate, din astea, avea un bordel. Asta, acolo, în America. Și acolo l-o cunoscut ea pe Dillinger și când a venit la Comloș cu băiatul ei – că are băiat, cu primul soț – zicea că e la Școala Normală, învățător. O fi murit acuma, că era mai mare ca mine. Era verișoară cu mama. Și cu Cumpănașu, după tată. Că și tata-său era din Comloș. Și mama-sa era din Lunga. O chema Marta. Doar mă duceam la ei, că eram mică. Mama dacă o fost din Lunga, am avut și bunică la Lunga, nu? Și erau acolo, vis-a-vis, stăteau. Și numai pe ea o avut-o, pe Ana. Și, Ana asta, când o fost copilul mai mic, o venit la Comloș. Că mama ei se plângea, Doamne, atâta mi-s năcăjtită: că taie din șuncă și dă la câne! Americanu! Steven, Ștefan îl chema. Și ea era frumoasă... Și știu c-o venit în vizită la noi, aici la Comloș, la mama. Și știu că mi-o dat un dolar. Și eu am fost supărată! Că ce, cu un dolar să vină ea la mine? Și, după aia, o mai fost o dată și după aia n-o mai fost deloc decât când o fost expulzată din America. Atuncea o venit, da nu la Comloș, că părinții ei o murit. Și casa...doar cunosc casa!, și acuma-i tot așa cum o fost când o fost ea. Puțin mai vopsită, mai aranjată. Nu știu cine stă acum în casă. Și ea o venit, dar la alte rude, rude din partea lu mama. O tras la ei. El era contabil la Poliție, la Timișoara. Și el o avut un nepot, funcționar la Uzina Electrică. Da frumos, așa, bărbat bine. Îl chema Pescariu. Și ăla o crezut că ea are bani mulți, dar, de fapt, ea n-o prea avut. Fiind expulzată... că i-o fost rușine să mai vină la Comloș, s-o oprit aici, la Timișoara. Și ăștia, crezând că ea are bani, ăăă, atâta o omenit-o, or servit-o, nu știu ce. Până la urmă o trăit cu ea, Pescariu ăsta. Că el era divorțat de soția lui, cu care avea și o fată. Așa că o fost liber. Și o trăit cu ea. Eu i-am cunoscut, când locuiam eu aici, în Timișoara. Atunci era războiu. Eram cu soțul meu și, zice el într-o seară, hai să mergem la film, la Apollo, că zice că așa un film bun îi! Atunci stăteam în Cetate, pe Alecsandri, am stat. Apollo era în Fabric, în parc. Erau Sărbătorile Crăciunului. Când colo, în lojă, o văd pe asta, pe Ana, cu ăla, cu Pescariu. Și ea s-o făcut că nu mă vede. Zic, uite, zic, pe Ana. Se face că nu mă vede. Elegantă! Cu o blană albă la gât... așa impunătoare, în lojă! Și, după asta, în anul următor, verii ăștia a lu' mama, familia Bugariu, care o fost avocat aici în Timișoara, zice, ce crezi? O murit Ana! Cum o murit? Zice, o găsit-omoartă în pat! Și, zice, m-am dus și eu să vad ce-i cu ea. Că trebuie autopsie. Și trebuie înmormântată. Ce s-o întâmplat cu ea? O fi omorât-o cineva sau ceva? Când, zice, ce crezi că am găsit acolo? Pe ăla de la poliție, tot comloșan, tot văr de-a lu mama, Iancu l-o chemat, zice, mânca dulceață acolo! ăla mânca acolo în bucătărie și aia dincolo moartă!. Pe văru-meu l-o șocat lucru ăsta. Și aia moartă în pat, zice! Acoperită până aicea. Așa or găsit-o. Așa moarte o avut ea! *(Și s-a discutat încă de atunci că ar putea să fie o crimă?)* Da, sigur că... cel puțin vărul meu așa o văzut. Dar ăsta o fost sfârșitul ei. O fost o femeie frumoasă, dar... o analfabetă. Nu știu dacă o fost la școală, dar, poate, o fi învățat ulterior. *(Și, deci, în Comloș nu a mai venit?)* Nu, nu. Și fiind măritată cu ăla, cu Pescariu, - mă rog, poate nu legal, dar au trăit împreună... Pescariu o murit ulterior. El o fost bine bărbat, era călăreț. El dădea ore de călărie aici, în oraș. Mama lui o fost verișoară a doua cu mama

mea. *(Băiatul ei s-a mai întors aici?)* Nu, nu mai știu nimic de el. Așa am auzit că ar fi fost învățător. Sau profesor sau ce-o fi fost. Se zicea că el ar fi condamnat pe mamă-sa, că o avut viață ușoară...și ea povestea - nu mai era demult cu primul soț- că e măritată cu avocatul ăsta, cu Suci. Că acolo l-ar fi cunoscut și acolo s-ar fi măritat cu el. Da văru-meu zicea, no, s-o măritat iar din interes. Că avocat, că nu știu ce. Copilul e făcut cu primul, Ciolac. Din Comloș, dintr-o familie săracă. Și ea o fost săracă. Toți care o fost săraci, toți o plecat în America. Că tatălmeu spunea că așa o fost un val. Că unul pe altul s-o dus. Că și sora lu mama o fost în America. Ea n-o fost bogată și era din Lunga. În 1912 s-or dus. Și-or venit înapoi cam prin 1920. Am fost eu de 5 ani. Că o murit bunicul meu și ea tot o plâns – așa spunea bărbatu ei – ea m-o adus, ea m-o adus! Că o murit tată-so. Ce-i dacă o murit că doar o mai murit oameni! Și ei or avut copil, născut la Comloș și dus acolo și l-or adus când o avut 15 ani. Și el o facut școală acolo. Să vezi ce școală, ce uniforme. În fotografii. Și el o zis, trăbă să muncesc, școala copilului o costat mult! Nu știu la ce școală specială l-or dat. Și copilul, l-or adus și pe el. Și, copilul, până s-o învățat românește, că dacă îl duci așa mic ... și acolo, sigur că n-o mai vorbit românește. Și unchiul meu o lucrat la fabrica de bibelouri. În Detroit. Și mătușa mea n-o lucrat niciunde. Numa o avut grijă e alți copii din vecini. Și o plătit-o bine. I-o pregătit de școală. Că părinții plecau la lucru- erau trei frați. Și pe fetița mai mare avea să o împletească, avea o coadă. Și le dădea de mâncare și îi ducea la școală. Și atunci ea era liberă și pregătea mâncarea pe când vin copiii. Și asta era ocupația ei. Mai ușoară, așa. Că ea era o femeie mai plăpândă. Și... or venit înapoi. *(S-au întors mulți?)* S-or întors. Unii s-or întors mai târziu, da' or făcut bani. Și or cumpărat pământ. Da' uică-meu nu o cumpărat nimic. Or stat în casa pe care or avut-o ei și în aia or rămas.